

Jól og nýggjár í Grønla

Fyri tann føroyska smádreingin var tað ein mentanarskelkur at koma til fjarskotið samfelag, har fólk vóru býtt upp í bólkar, alt eftir húðarliti og uppruna. Sjálvt jóla- og nýggjárshøgtíðin í Manitsok var merkt av hesum skilnaði

Vit búðu ovast í Manitsok

27. juni í 1978 stóð eg saman við mammu mínari og beiggja mínum á tyriluflogvøllinum í Manitsok í Vestur-Grønlandi. Tað var seinastu ferð, at eg varð staddur í vesturgrønlandsku býnum, sum í nærum trý ár varð heimbyur mín. Meir enn 30 ár eru liðin, og nógv er broytt í Grønlandi. Í 1979 fekk Grønland heimastýri, og fyrr í ár hava grønlandingar tikið undir við einari nýggjari sjálvstýrslóg, sum kemur í gildi í 2009. Grønlandingar fóru eisini úr táverandi EF í 1980-unum, og tá fingtu teir eisini sítt egna vakra flagg við sólarrisi og sólsetri.

»Apartheid«

Øðrvísi var státt, tá eg sum 7 ára gamal kom til Manitsok tann 25. november í 1975. Tá varð býurin oftari nevndur við danska navninum, sum av øllum er »Sukker-toppen«. Og tá í tíðini varð bara flaggað við Danabrók í Grønlandi. Komin í skúla fyrsta skúladagin, varð ein longu sorteraður í tí serligu skipanini, sum danir høvdu stáplað upp á beinini. Eg og beiggi mín vóru tveir hvítir dreingir við bláum eygum, og tí skuldu vit ganga í einum dansku skúlaflokki, har bara dansk børn gingu. Tey grønlandsku – inuitisku – børnini gingu í skúlaflokki fyrri seg. Einaferð um vikuna hevði skúlaskipanin tó sína syndabót. Ein neyðars tíma um vikuna iðkaðu grønlandsku og dansku javnaldramir fimleik saman. Í summum færum var tað sum at fara aftur til 1930-ini ella 1940-ini í Føroyum. Fitt av næmingunum høvdu lús, og »lusemor« mætti upp í teimum ymisku flokshølunum fyrri at kanna okkum øll. Bleiv onkur »fang-aður« við lús, so mátti viðkomandi

Pápi, Marni, eg og Eyjohn Sivertsen, jólaftan í 1975

leggja hár til eyðmýkingina at verða vaskaður við lúsasjampo, meðan hinir floksfelagarnir sóu. Hóast vit gingu í einum skúla, sum fysiskt og geografiskt var í Grønlandi, so høvdu vit tey nærum trý skúlaárin, vit gingu í hesum skúlanum, ikki ein einasta undirvísingartíma í grønlandskum máli. Tá eg havi greitt frá hesum yvir fyrri færøyingum, so taka tey flestu undir við, at skipanin, sum vit upplivdu, var fundamentalt blóðskeiv í so máta. Tó upplivi eg onkran færøying, sum verjir hesa skipan við orðunum: »Men hvat t..... skal tað gera gott fyrri at læra grønlandskt?«. Tað er ótrúligt, sum summi kunnu

skeikla við sínum argumentum! Fyri okkum er tað harmiligt, at vit ikki høvdu 3 undirvísingartímar í grønlandskum um vikuna, tí so høvdu vit kunna klárað okkum á einum spennandi, forkunnugum og stuttligum tungumáli. Og tað níður meg hvørja ferð eg prát við ein grønlanding, at eg bara kann siga nakrar fáar »høfligheitsfrasar«. Men húðarliturin og eygnaliturin forkom okkum móguleikanum at læra so frægt av grønlandskum, at ein hevði kunnað samskipt meira við teir.

Rasudeildur kaffisteðgur

Mamma mín fekk eisini ein skelk fyrsta dagin hon kom til arbeiðis.

Hon hevði fingið skrivstovuarbeði hjá KGH – tí kongaliga grønlandska monopolhandlinum – sum eisini reiddi út trolarar. Fyrsta kaffisteðgin fekk hon eitt hugnaligt prát við sínar grønlandsku starvsfelagar. Tá kaffisteðgurin var liðugur kemur stjórin til hana og biður hana koma inn á skrivstovuna. Og hann legði hart út: – Fru Simonsen, mens de arbejder her, så skal de sidde sammen med os danskere!

Mamma stóð, sum negld í gólv. Hennara húðarlitur varð eisini avgerandi fyrri, hvønn hon kundi drekka kaffi saman við. Stutt aftaná fann hon út av, at hon forvann væl meiri, enn tey grønlandsku skrivstovufólkini, sum gjørdur sama arbeiðið sum hon. Og hetta eru ikki nógv meiri enn 30 ár síðani. Faddarnir at hesi skipan mótmæltu kortini rasuskiðnaðinum í Afrika í 1980-unum. Sig so tað!

Harður vetur

Fyrsti veturin í Grønlandi var harður. Vit upplivdu dagar, har tað frysti niður í 37 kuldastig. Sjógvurin frysti so nógv hendan veturin, at fleiri trolarar og útróðrarbátar vóru innibyrðir av øllum ísinum. Pápi færði KGH-trolaran »Manitsok«, sum var skrásettur í Manitsok. Veturin 1975-76 varð serliga harður fyrri fiskimenninar. Onkrar dagar varð tað so nógv jarðrok, at vit máttu avlýsa at fara í skúla. Í januar 1976 var so kalt, at sjógvurin var so harðfrystur, so summir grønlandingar gingu eftir ísinum til grannabygdinir Kangamiut og Napasog, sum annars bara kundu røkkast við báti. Vetrarnir vóru eisini drúgvir í Grønlandi. Okkurt árið varð talan um upp í 8 mánaðir við kava. Ein stuttlig sjón var hvørja ferð kavin

bráðnaði, og tað vóru allar stubbaflæskurnar og øldósirnar sum komu undan, tá kavin bráðnaði. Øldósirnar og stubbaflæskurnar blivu lagdar í stórar dungar. Í so máta varð Manitsok nógv ruddiligari í kavatiðini.

Fyrstu jólni

Tað, sum var mest øðrvísi við at búgva í Grønlandi var, at tað mesta av matinum var frystigóðs, konserver, turmjólk ella »Longlife«. Langt var ímillum, at ein fekk okkurt feskt ella frískt. Tað varð skjótt, at vit fóru at leingjast illa eftir føroysku mjólkini. »Mathilde – Longlife« varð tað einasta vit fingtu fatur á. Og satt at siga, øll hesi árin síðani 1978 havi eg ikki nortið Mathilde-mjólk við einari eldtong. Ferðamannaskip sigldi bara til Manitsok um summar-ið, og einasta regluliga sambandið, sum varð til Manitsok, varð ein tyrla hjá »Grønlandsfly«, sum fleyg nakrar ferðir um vikuna. Tað varð ógjørlegt at hava eina vanliga postútbering í Grønlandi, og tí høvdu øll húskini í Manitsok hvør sína postsmogu. Tá vit frættu, at tyrlan hevði post við fóru vit oman í posthúsið, fyrri at kanna hvat vit áttu av posti. Vit vóru spentir uppá at fáa jólapakkar frá ommum, abbum, og foreldrasystkjunum. Men tað hendi seg ofta, at jólapakkarnir gjørdust nýggjárspakkar, sum komu fram í januar. Veturin í Grønlandi hevði ein praktiskan fyrimun. Tað bar til at brúka altanina sum frystiboks, um ein átti nógv frystigóðs, sum ikki passaði í vanligu frystiboksina. Til jóla og aðrar tíðir bíløgdu fólk vøru frá einari veitingarskipan, sum æt »Dansk Fryse Økonomi« – millum manna nevnt DFØ. Pápi var í tí hepnu støðu, at